

כלים מכלים שונים - כלי ראשון שני ושלישי

ר' בן ציון ליבוביץ'

איסור בישול היסודי המוכר לנו הוא להניח דבר על גבי האש עצמה.

מצינו במשנה (מ"ב) שאילפס וקדירה שהעבירן מהאש מרותחין אסור ליתן בתוכן תבלין, אבל מותר לתת תבלין בקערה ותמחוי. ופירש רש"י (ד"ה אבל), שכלי שני אינו מבשל.

באופן פשוט, אילפס וקדירה הם כלים שהיו על האש כשהתבשיל התבשל, וקערה ותמחוי הם הכלים שאליהם הועבר התבשיל. לימדה המשנה שיש בישול גם בכ"ר למרות שהמאכל לא נמצא על האש, ואילו בכ"ש אין בישול. בפשטות, עפ"י הדוגמא שמצינו במשנה כ"ש זה הכלי שאליו העבירו את התבשיל שבכ"ר.

א. שיטת התוס' בטעם היתר כלי שני

תוס' (מ: ד"ה וש"מ) ביאר, שכ"ש אינו מבשל אפילו כשהמאכל שבתוכו נמצא בדרגת חום יס"ב. הגמרא (מ: בדברי רחבא) נקטה בפשיטות שיש"ב זוהי דרגת החום שמבשלת בד"כ, ותוס' מבאר שהגמרא אמרה כך דוקא בכ"ר.

והטעם, שכ"ר היה על האש ולכן דופנותיו חמות, אולם כ"ש דופנותיו קרות, ולכן למרות שהתבשיל עצמו הוא כרגע יס"ב - הרי הוא הולך ומתקרר בהשפעת הדפנות, ואין כאן בישול. תוס' לא ביאר אפוא מהי בדיוק סיבת ההיתר בעקבות השפעת הדפנות.

1. שינוי

אפשרות שיש לפסול מעיקרא, היא שיסוד ההיתר הוא שינוי. כלומר, מכיון שאין דרך לבשל בכ"ש בגלל שהוא הולך ומתקרר, לא יהיה חיוב בכך. אך זה לא יתכן, שכן שינוי אסור מדרבנן, ואילו המשנה התירה לתת בכ"ש לכתחילה.

אם נרצה לתרץ ולומר שיש מקרים בהם שינוי מתיר לכתחילה, יקשה טובא שההבדלים בין כ"ר לכ"ש הועתקו גם להלכות בליעה ופליטה של איסורים. בהלכות אלו אין שום משמעות לשינוי, שהוא דין בהלכות שבת בלבד, אלא הדברים נמדדים במישור המציאותי, ולכן נראה ששינוי אינו טעם ההיתר.

גם מבחינה סברתית גרידא קשה להבין לפי"ז מה ההבדל בין כ"ר לכ"ש. שהרי גם בכ"ר אין דרך לבשל בד"כ, אלא רק על האש עצמה, ומדוע כ"ר מבשל מדאורייתא?² על כן נראה שהסבר זה בלתי אפשרי.

1 כאן המקום להכיר תודה לאבי מורי ולרב שלמה לוי שליט"א שההינו לעבור על הדברים, לאלפני אמת וללמדני יושר.

2 לרוב המפרשים. אמנם בירושלמי יש שרצו ללמוד אחרת, וכן יש שרצו לומר כן גם ברמב"ם, ויבואר להלן.

2. תהליך

אפשרות אחת להבין, היא שאמנם כ"ש מבשל מבחינה כימית-תוצאתית בדיוק כמו כ"ר. אלא שהתורה לא אסרה חימום של דברים, אלא רק פעולה מסויימת של בישול.³ ישנו תהליך ספציפי הנקרא בישול ודוקא הוא נאסר.

ראייה לדבר ניתן לקבל מדין 'תתאה גבר'. למעשה, אין הבדל בתוצאת הבישול אם החמים ניתנו לתוך הקרים או להיפך. מבחינה תוצאתית, בסופו של דבר כל המים נמצאים באותה מידת חום. כל הדיון בשאלה אם תתאה גבר או עילאה גבר, הוא מה מתמוגז לתוך מה. ואם הקרים הם הפועלים על החמים - אין זה תהליך הבישול שתורה חייבה עליו.

בדרך זו אפשר לומר, שזו גם סיבת ההיתר בכ"ש; מכיון שהכלי הולך ומתקרר, אין זו פעולה אופיינית של בישול, ואין זה משנה שהתוצאה היא אותה תוצאה.

אלא שעל הסבר זה קשה מדוע ישנם דברים שקיימא לן שמתבשלים בכ"ש (קלי הבישול, כגון מלח ל"ק), והרי אין הדבר תלוי בתוצאה כי אם באופי של פעולה, והיה צריך לפטור מ"מ.

כמו"כ יקשה להבין מה ההבדל המשמעותי בין כ"ר לכ"ש, שכן אמנם נכון הוא שכ"ר שומר על חומו זמן רב יותר, אולם מבחינה עקרונית גם כ"ר הולך ומתקרר, ואם כן גם הוא נמצא בתהליך של קירור, ואין בו את מאפייני הפעולה המובהקים של אש ממש.

3. טמפרטורה

על כן יותר נראה, שכוונת תוס' היא שאע"פ שהתבשיל כרגע בדרגת חום הראויה לבישול, בפועל ממש יהיה הבדל אם נשים תבלין לאורך זמן בכ"ש מאשר אם נשים תבלין לאורך זמן בכ"ר, מכיון שחום או קור הרפנות מהווה גורם משפיע.⁴

נביא ראייה לכיוון זה מהלכה אחרת בהלכות בישול. ישנה מחלוקת בראשונים אם יש בישול אחר בישול בלח שנצטנן. השו"ע (שיח, ד') פסק בזה שיש בישול אחר בישול. וכתב הביאה"ל (ד"ה אם נצטנן) שתבשיל לח שהורק לכלי שני דינו כמו נצטנן (אף אם הוא עדיין יס"ב), ויש בו מעתה משום בישול.⁵ דין זה של בישול אחר בישול בלח, ודאי תלוי בתוצאה ולא באופי של תהליך, ומזה שהביאה"ל הקיש בין הדינים, מבואר שגם הוא הבין שכ"ש נחשב קר יותר מבחינה ממשית-מציאותית, וזו לא רק הגדרה עקרונית בלבד.

3 באופן דומה התירו בישול בחמה. אמנם בעצם דין זה נחלקו האחרונים; האג"ט (אופה מ"ד) סובר שיש בחמה שינוי ממשי באיכות ותוצאת הבישול, וסובר כן אפילו בתולדות חמה שההבדל ביניהן לתולדות האור לא ניכר חיצינית. אך האג"מ (או"ח ח"ג, סי' נ"ב) מכאר שאופן ותהליך הבישול בחמה שונה משמעותית מבישול באש, ולכן אין ללומדו כתולדה ממלאכת המשכן, אע"פ שתוצאת הבשול הינה זהה לחלוטין. אם-כן, הראייה מבישול בחמה לדברינו היא דוקא לפי הסבר האג"מ, אם כי לא בהכרח שהאג"ט חולק על העיקרון.

4 לפ"ז יבואר, שהגמרא שאמרה שיש"ב זו דרגת החום המבשלת, לא קבעה שתבשיל ברמת חום זו הוא סיבת הבישול, אלא נקטה זאת ליסמין בעלמא, שמתייחס דוקא לכ"ר.

5 הדברים אמורים כמובן רק לשיטת השו"ע, שלא נחשב צונן כשירד מים"ב, ולא לרמ"א שהתיר להחזיר כל עוד לא נצטנן לגמרי. באופן כללי, המשנ"ב סומך על פסיקת הרמ"א (כמבואר שיח, צ"ט).

ובעצם הסברת פסיקת הרמ"א נחלקו האחרונים: האג"ט (אופה יד, השמטה ב) העלה אפשרות להסבר, שלדעת הרמ"א מים נחשבים מבושלים בחום של מאב"ד, ומכיון שתמיד קשה יותר לשנות שם מדבר מאשר להחיל עליו שם חדש, גם כאן שם המבושל יוסר מהלח רק כשיורד במידה ניכרת ממאב"ד, והיינו כל שלא הצטנן לגמרי. ואילו האג"מ (או"ח ח"ד, סי' עד בישול סע' ב') נטה לומר שהרמ"א פוסק כרמב"ם ודעימיה שאין בישול אחר בישול בלח כלל, ומה שאסר לחמם לח שנצטנן לגמרי - הוא חומרא דרבנן.

הקושי בהסבר זה, הוא השאלה האם זה נכון מבחינה מציאותית, שהרי אם נחמם דבר לחום רב מאוד, גם בכלי שני הוא יבשל.⁶ ואולי נכון לחלק עפ"י דברי החיי אדם (והובא במשנ"ב שיח מ"ח) שודאי כשיד נכזית בו יש בישול גם בכ"ש, וכל הדיון הוא רק באופן הרגיל של יס"ב, שבוה שינוי כלי יוצר קירור מספק.⁷

נפק"מ שעולה מדברי התוס' נמצא במשנ"ב (שיח פ"ז), שכ"ש שדפנותיו חמות בגלל ששאבו איתו את התבשיל מכ"ר - הרי הוא ככ"ר. למדנו, שאין הדבר תלוי בהעברת התבשיל גרידא, אלא בטמפרטורת הדפנות.

ב. דעת המרדכי בהגדרת כלי שני

המרדכי (סו"ס תנו"ו) חידש, שגם כ"ר שהורד מהאש ועמד קצת להתקרר נחשב ככ"ש. ודייק דבריו מלשון המשנה שנקטה שיש בישול בכ"ר "שהעבירן מרותחין" דוקא.

המרדכי הבין שכל ההבדל בין כ"ר לכ"ש הוא עניין של מידת החום, וממילא לא יהיה הבדל אם מיעוט החום הושג ע"י המתנה לקירור או ע"י העברת המאכל לדפנות קרות. אמנם לא נראה שתוס' מסכים איתו, כי היה עליו לפרש חידוש כזה, שלא מובא במפורש במשנה. וכן משמע בט"ז (שיח, י"ב) שהתוס' והמרדכי חלוקים בעניין זה.

אפשר לומר שהמחלוקת איננה עקרונית. וביסוד הדברים יכול תוס' להסכים עם המרדכי, אלא שקשה לתת שיעור לדברי המרדכי - מתי ואיך יודעים שהכ"ר התקרר דיו (אע"פ שהתבשיל שבתוכו הינו עדיין במדרגת יס"ב), שבמידה זו כבר לא יבשל את התבלין שיינתן שבתוכו. אולי לכן נקט תוס' מילתא דברירא - במעשה של שינוי כלי כבר ודאי לנו שלא יבשל.

רש"י (מ"ב. ד"ה מרותחין וד"ה ל"א) ביאר במשנה שמדובר שהעביר את הכלי מהאש "בין השמשות", ואסור לתת לתוכו תבלין "משחשך". לכאורה דברים אלו מיותרים וסיפור דברים בעלמא.

ונראה שרש"י בא להוציא מסברת המרדכי, ולומר שאע"פ שעבר זמן והתבשיל התקרר מעט - אין הוא נחשב ככ"ש, ואסור לתת לתוכו תבלין כל עוד הוא יס"ב. ובוזה נתיישרה לישונו.

למדנו מדברי המרדכי ותוס', שלא שינוי הכלים הוא העיקר, אלא השינויים ברמות החום של התבשיל, ושינוי הכלי רק מבטיח לנו שאכן היה קירור מספק. עיקרון זה נכון גם לחומרא, כפי שעולה מדברי המג"א (שיח מ"ה) שדבר גוש, כגון חתיכת בשר או תפו"א, אוצר חום בתוכו והוי ככ"ר.⁸

ג. שיטות הראשונים בירושלמי

בירושלמי (ג, ד') מובאת מחלוקת בין ר' יוסי לר' יונה. בדעת ר' יוסי משמע שאין חילוק מהותי בין

6 בקשר זה ראו לציין, שאמנם התירו לתת מים בתוך כ"ש, והרשב"א הסביר שהמים הקרים לא מתחממים לשיעור יס"ב, אלא החמים שהיו בכלי מעיקרא הם שנותנים גם עתה את תחושת החום. אך הגרש"ז (עי' שש"כ א' הערה קנ"ד) העיר, שכששמים מים בשקית ניילון, כך שאינם מתערבבים עם המים החמים - עדיין המים מתחממים ליותר מכדי יס"ב. ובאמת צ"ע. אך מעצם הסברת הרשב"א ניתן אולי ללמוד שאף הוא הבין שכ"ש לא מחמם למעשה.

7 ואע"פ שהרבה בני אדם יאמרו שאינם מרגישים כשינוי הטמפרטורה, יש לומר שאחרים ירגישו. וכן מצאתי בחד מרבוותא הרב איציק סומר, שכשמוכין תה בחול נוהג לחמם את דפנות הכוס במים רותחים ולשפכן, ורק אח"כ להכין התה. וטעמו עימו, שבלא חימום הדפנות התה אינו חם דיו. ונראה שמרגיש בסברת תוס'. כן העיד גם מרן רה"י הרב ידיד, שכשהיה בצבא הכין לחיילים תה בכלי שלישי, והם לא הסתפקו בכך והלכו לחמם להם מים, ה' יסלח להם.

8 כמובן, רק אם היס"ב.

כ"ר לכ"ש אלא הכל תלוי בחום התבשיל, ואם היד שולטת בו או לא. וכך למד הרדב"ז (בר"מ מעשר ג', ט"ו), שבאמת גם בכ"ש אם הוא רותח ביותר - יהיה אסור לבשל בו. כאמור, גם המרדכי תלה את היתר הבישול בכ"ש במידת החום. אולם לא נראה שהמרדכי יודה למעשה לרדב"ז, אלא הוא מסכים עם תוס' ששינוי כלי מועיל תמיד, וחידושו הוא רק לצד הקולא, בכ"ר שנצטנן מעט.

בדעת ר' יונה נראה שגם בכ"ר אין היד שולטת, אלא שרבנן אסרו לבשל בכ"ר גזירה שמא יבשל על האש עצמה, ולא גזרו בכ"ש. וכך למדו גם הרשב"א והר"ן (כ'. בהלכות, בעניין עירוי), שלירושלמי יש בישול רק כשהאש הולכת תחת התבשיל.⁹ מבואר בדבריו, שכ"ר ואף כ"ש אכן מבשלים מבחינה מציאותית. ויש לבאר, שהתורה אסרה רק את ההגדרה היסודית בפעולת הבישול, היינו להניח דבר על גבי האש.¹⁰

הרמב"ם (כ"ב, ו') כתב שקדירה שהורדה מהאש אין לתת בה תבלין. ומדיוק לשונו, ומכך שסידר דין זה¹¹ בפרק כ"ב העוסק בשבותים, משמע שיש בדבר רק איסור דרבנן. וכך למד גם האג"ט (אופה כ"ג, ב') בדבריו. נמצא, שהרמב"ם למד גם בבבלי¹² שכ"ר הוא דרבנן, ודלא כשאר הראשונים.

המשנה (ל"ח) לימדה שאין נותנים ביצה בצד המיחם כדי שתתגלגל, כלומר, שאסור לבשל בתולדות האור. ובאמת מלשון המשנה משמע שיש בדבר רק איסור דרבנן. אלא שבגמרא אומר רב יוסף שאם "גלגל - חייב חטאת", ובאופן פשוט, כוונתו שיש איסור דאורייתא בתולדות האור, וממילא הוא הדין בכ"ר, ויש בכך קושיא על הרמב"ם.

השפ"א (ל"ח. ד"ה בגמ' איבעיא) תירץ, שרב יוסף לא בא להשמיענו שתולדות האור מבשלות מדאורייתא, אלא שגלגול ביצה הוא שיעור מספק שמגדיר את בישולה. ולשונו "חייב חטאת" נכונה למעשה רק כשמבשל באור עצמה, וכך מיישב את לשון הגמרא עם לשון המשנה. וממילא, נמצא תירוץ לשיטת הרמב"ם. אלא שהרמב"ם עצמו (ט', ב') פסק למעשה בסוגיא זו, שאם גלגל - חייב חטאת, משמע שלא למד את דברי רב יוסף כשפ"א.

ואולי אפשר לתרץ, שהרמב"ם למד שמדובר שהמיחם נמצא על האש ממש, ולא הורד מהאש, ולכן כתב שחייב חטאת. וצ"ע בזה.

מצינו אפוא, שלוש הגדרות לענין הכלים:

א. ירושלמי (אליבא דרדב"ז) - הכל תלוי בחום התבשיל.

ב. תוס' - רק שינוי כלי מועיל.

ג. מרדכי - גם התקררות התבשיל מועילה.

ושיטה רביעית בירושלמי (אליבא דר"ן) - כל הכלים מותרים.

9 למדו זאת מההלכה הבאה (ג', ה') בירושלמי.

10 גם לדעה זו לא יכול להיות מקום לאפשרות הראשונה ששללנו לעיל בדעת התוס', שטעם היתר הוא משום שינוי. מכיון שלדעה זו כלי שני מותר לכתחילה, ובפשטות היה לאסור גם בו מדרבנן ככל שינוי. וכן בלשון הירושלמי "עשו הרחק לכלי ראשון ולא עשו הרחק לכלי שני" משמע שמדובר על גזירה עצמאית של רבנן, ולא על הגזירה הכללית של שינוי.

11 וכן את הדין המובא בהלכה ח' שם.

12 וזהו היתרון הגדול בדעת הרמב"ם, שלא עשה מחלוקת בין התלמודים.

ד. חידושו של ר' מאיר שמחה

האו"ש (פ"ט) רצה לחדש, שמצינו בדינים שונים בתורה כגון מגע זב ורוצח, שאע"פ שאדם עושה פעולה שמצד תוצאתה הינה פעולה טובה ומושלמת, אך הוא עושה אותה בכוח כוחו - פטור. והדגיש, שפטור זה הינו פטור עצמי, ולא נובע מירידה באיכות הפעולה. עפ"י עיקרון זה רצה לחדש טעם ההיתר בכ"ש, שכ"ר הינו תולדת האור, וכ"ש הינו תולדה דתולדה,¹³ וזה דומה לכוח כוחו. כלומר, אע"פ שכלי שני מבשל לגמרי מכל הבחינות - יש פטור עצמי על בישול כזה.

אלא שלא ברור על מי מהראשונים נסמך האו"ש. שכן ודאי שלא התוס', לא המרדכי ואף לא הירושלמי הלכו בדרך זו. כמו"כ קשה לשיטתו, שהרי מצינו בגמרא כמה דברים שמתבשלים בכ"ש ומסיבה זו נאסר לתיתם בכ"ש, ולשיטתו, לא היה לאסור גם אם מתבשל. ודבריו צ"ע.

ה. בישול בכלי שלישי

מצינו בגמרא דברים המתבשלים אף בכ"ש (כגון מלח לל"ק בגמרא מ"ב), ודברים המתבשלים אפילו בעירווי מכ"ש (מליח הישן וקוליים האיספנין בגמרא ל"ט). מאידך, מצינו דברים שאינם מתבשלים אף בכ"ר¹⁴ (מלח ל"ב ובישרא דתורא בגמרא מב). נמצינו למדים, שהכלל שכ"ש אינו מבשל כלל מוחלט.

וכתב היראים (סי' רע"ד), שמכיון שאין אנו בקיאים בטבעי הדברים לומר באיזה כלי כל דבר מתבשל, יש להחמיר שלא לתת שום דבר בחום של יס"ב, ואפילו בכלי שלישי. כיוון דומה מצינו כבר בר"ן (כ. בהלכות ד"ה ומהא), שאמנם בגמרא מצינו דברים שאינם מתבשלים אף בכ"ר, אך מכיון שאין אנו בקיאים בטבעי הדברים יש להחמיר שלא לתת שום דבר בכ"ר חוץ ממה שמפורש בהדיא להיתרא בגמרא. אך היראים הרחיב מסברתו את האיסור גם לכלי שלישי, דבר שלא נזכר בגמרא כלל.¹⁵

אמנם ברמ"א (שיח ה') מצינו שהחמיר גם בלחם להחשיבו מקלי הבישול המתבשלים בכ"ש, לפחות לעניין לכתחילה, אולם לא מצינו בדבריו או בדברי שאר ראשונים חומרא בכלי שלישי כלל.

בעניין הכנת תה, כתב ערוה"ש (שיח כ"ח) שהנה רואים שהתה מתבשל ונהיה מוכן אף בכלי שלישי ורביעי, ולכן יש לאסור תמיד. אולם האג"מ (או"ח ח"ד, ע"ו, סעיף ט"ו) טוען שהעובדה שטעם התה מתפשט במשקה לא מלמדת שום דבר על פעולת בישול, והראייה, שאפילו במים קרים לגמרי טעם התה מתפשט. נמצינו למדים, שהתפשטות הטעם כפי שאנחנו מרגישים בו אינו הגורם הקובע,¹⁶ אלא החימום באש או בכוחה, ולפיכך אין להחמיר יותר ממה שמובא בגמרא, דהיינו: לאסור בכ"ש שמא הוא מאותם קלי הבישול המתבשלים בכ"ש, אולם בכלי שלישי יש להתיר בכל גווני.

מכל מקום, יש מקור לדברי ערוה"ש, להרחיב את האיסור לכלי שלישי מעבר למובא בגמרא, ביראים האמור.

13 למען הדיוק יש לפרט: התבשיל עצמו שהוא המבשל הוא אמנם תולדת האש ולא תולדה דתולדה, גם כשעובר מקלי כללי. אבל האו"ש נסמך בדבריו על סוגיא בפסחים ממנה משמע שהכלי מהווה גורם משמעותי בתהליך בישול התבשיל, ולכן נוצר הבדל בין כ"ר לכ"ש, ואפשר לראות בו תולדה דתולדה.

14 עוד הפליגה דעת ת"ק אליבא דרבה ורב יוסף (בגמרא מ'), ששמך אין בו בישול כלל אף תחת האש.

15 כלומר, לא מצינו בסוגיות שום התייחסות לבישול מעבר לכלי שני.

16 עיקרון שמתבאר בהרחבה בסוגיית פטור הבישול בתולדות חמה והיתר הבישול בחמה. וגם לשיטת האג"מ עצמו, שחלק על האג"ט וביאר שגם חמה פועלת מבחינה מציאותית פעולת בישול, ברור בסופו של דבר שבישול היא פעולה מסויימת שאינה בקיאים לגמרי בטיבה, ואינה מסתכמת בתיקון האוכל בלבד, אלא תלויה גם בתנאים אחרים, כגון מידת חום מסויימת הפועלת על התבשיל וכד'.

המשנ"ב (שיח ל"ט) הציע לבשל מלפני שבת את עלי התה ולייבשם, שאז הם מבושלים ואין בישול אחר בישול. והשיא עצה מובחרת, להכין תמצית תה בערב שבת, וכשמכניסם התה בשבת, לתייתר בשבת בכ"ש של מים רותחים. עוד יעץ לשמור אותה חמה במקצת כדי "לצאת ידי כל הדעות". וכנראה כוונתו לדעת ערוה"ש והיראים,¹⁷ שגם הוא יודה שכשהתמצית חמה ודאי שאין בה משום בישול, עפ"י פסיקת הרמ"א (רנ"ג, ה') שאין בישול אחר בישול בלא שלא נצטנן לגמרי.

ו. עיון באיסור מיחזי בכלי שני

בעניין מלח, מצינו בגמרא (מ"ב) שתי לישנות קיצוניות: לל"ק - מלח מתבשל אפילו בכ"ש. לל"ב - מלח לא מתבשל אפילו בכ"ר. רוב הראשונים והפוסקים פסקו כל"ב. אלא שתוס' (מב. ד"ה והיינו) כתב שהמחמיר שלא ליתן מלח אפילו בכלי שני - תבוא עליו ברכה. מעניין לציין, שבפסקי תוס' (סי' קס"ח) כתוב בסתמא שיש להחמיר, ולא בלשון 'תע"ב'. וכן הרישב"א פסק למעשה לחומרא.

במרדכי (סי' ש"ח) הביא בשם ר' דן, שהמלח שלנו הוא כבר מבושל, ומכיון שאין בישול אחר בישול אין להחמיר במלח שלנו.¹⁸ (ובפשטות, גם אם יחמיר - לא תבוא עליו ברכה...)

הרמ"א (שיח ט') כתב שיש אוסרים לתת מלח בכ"ש, ושהמחמיר תע"ב (כתוס'). ובמשנ"ב (שיח ע"א) הביא את קולת ר' דן במלח שלנו, וכן היקל בסוכר מבושל. אלא שכתב שיש מפקפקין בהיתר זה ולכן יש להחמיר לכתחילה בכ"ר. ונמצא, שבכ"ש התיר המשנ"ב.

בשעה"צ (שיח צ"ה-צ"ו) ביאר שהחשש שבגינו יש מפקפקין בהיתר לתת מלח בכ"ר, הוא מיחזי כמבשל. וכתב עוד, שטעם המתירים לתיתו בכ"ר הוא בגלל דברי ר' דן.

ומעתה יש מקום עיון: שהרי השו"ע (שיח ד') סתם לן ולא פירש באיזה כלי אסור לשים דבר שאינו מבושל, אלא כתב בסתמא: "אין שורין". ובמאור ישראל לגרעי" (ל"ט. ד"ה תוס') כתב בפשטות שבכ"ש מותר לשרות, ואין בזה בעייה של מיחזי כמבשל, מכיון שבד"כ ניכר הבדל חיזוני בין כ"ר לכ"ש (תמחוי לעומת צלחת או אילפס לעומת כוס וכד'). ואילו המשנ"ב (שיח ל"ד) חלק וכתב שאסור לשרות גם בכ"ש מדרבנן, דמיחזי כמבשל.

ומעתה יש לדון, שכן לכאורה המשנ"ב ארכביה אתרי ריכשי: אם אכן חיישינן לל"ק במלח לומר שהוא מתבשל אפילו בכ"ש, והסיבה שלא לסמוך על קולת ר' דן היא בגלל מיחזי כמבשל - הלא כבר כתב המשנ"ב שיש 'מיחזי' גם בכ"ש, ומדוע כאן התיר בכ"ש ואסר רק בכ"ר? היה לו לאסור אף בכ"ש מטעם 'מיחזי'.

ואפשר לברר, שמה שהחמיר המשנ"ב (בס"ק ל"ד) בכ"ש, זה רק בדברים שאינם מבושלים כלל, ובהם ה'מיחזי' הוא חשש אחד: שמא יתנו פעם אחרת בכ"ר שמבשל. אולם במלח שהוא מבושל¹⁹ יש לצרף שני חששות כדי לאסור:

17 אמנם הוא עצמו לא הזכיר שום חומרא לבישול בכלי שלישי, וכנראה סובר כמו רוב הפוסקים האחרונים, שאי"צ לחשוש לכך. ומה שכתב כאן בעניין תה - זה כנראה לרווחא דמילתא ולמחמירים כערוה"ש, ולדירו מספיקה העצה הראשונה שהביא.

18 בלשון המרדכי עלולים להתבלבל ולהסיק שלא פסק כ' דן. ויעויין בבנדי ישע (יב) שמשדיר את לשונו.

19 כאמור, מבואר בשעה"צ הנ"ל שטעם המפקפקים אינו משום שחולקים על ר' דן. אלא לכו"ע מלח מוגדר כמבושל, וכל הטעם לאסור הוא משום מיחזי כדבר שאינו מבושל.

- (1) שיבוא לשים משהו לא מבושל.
 (2) שיבוא פעם אחרת לשים בכ"ר. ובזה פסק שאין להחמיר כולי האי.²⁰

20 אחרי כותבי זאת, השיב לי הרב שלמה לוי, שיש בדבריי עירוב דברים, ודברי שעה"צ בסי' צה מתייחסים לנאמר במושג"ב שמוותר להוסיף המלח רק לאחר שהעבירוהו מן האש, ולא על האש ממש. וכתב לי, שעל זה מסביר שעה"צ שנראה כמבשל, והכונה בזה כמו בכל תבשיל מבושל שאסור להחזירו לאש משום 'מיחוי', כמבואר בסי' רנג. ואין כאן התייחסות לשרייה בכ"ר או שני.

ואמנם נראים דבריו, אולם בספר שבידי אין הדברים עולים נכון, שכן דברי שעה"צ מצויינים ל"יש מפקקים בזה" ולא לתיאור הכ"ר. ולאחר בדיקה וחקירה מצאתי שבהוצאות ישנות יותר אכן צויינו דברי שעה"צ למילים "שהעבירוהו מן האש", ולפי ספרים אלו יתבארו הדברים כפי שכתב הרב שלמה לוי. אך בהוצאות החדשות הציונים שונו, כאמור, לפי מה שכתבתי. אין בידי לפסוק איזה מן הספרים מדוייק יותר, ולכן הבאתי את הדברים כאן לפי סדר לימודי בהם.